

สารจากประธาน
คณะกรรมการส่งเสริมจริยธรรมด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
นายแพทย์สมศักดิ์ ชุณหรัศมิ์

การแพร่ระบาดของโควิด-19 นอกจากทำให้ประชาชนและสังคมทั่วโลกพบกับความยากลำบากต้องปรับตัวอย่างมากเพื่อไม่ให้เกิดการระบาดกลายเป็นเหมือนระเบิดลูกใหญ่ที่ทำลายชีวิตผู้คนและโครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจจนยากที่จะฟื้นฟูกลับคืนมา แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นโอกาสให้ทุกฝ่ายในสังคมร่วมกันหาทางกำหนดชะตากรรมร่วมกัน และหาเส้นทางสู่ชีวิตที่ดีกว่า

เป็นที่ชัดเจนแล้วว่าความร่วมมือกันหมายถึงทั้งการ กำหนดนโยบายและการปฏิบัติตามมาตรการเชิงนโยบายเพื่อให้ทุกฝ่ายผ่านพ้นวิกฤตครั้งนี้ไปด้วยกันอย่างปลอดภัยจะเห็นว่าเป็นเรื่องที่ไม่ใช่เฉพาะฝ่ายผู้ที่มีอำนาจนโยบายที่จะต้องตัดสินใจ แต่ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการรับรู้และตัดสินใจ รวมทั้งปฏิบัติตามมาตรการต่างๆที่จำเป็น มีตัวอย่างให้เห็นในบางประเทศถึงการเห็นต่างของระดับนโยบาย และ ปชช จนเสมือนเกิดการจลาจลย่อยๆ

สถานการณ์และความพยายามในการควบคุมการแพร่ระบาดของโรคทำให้เห็นชัดเจนถึงความจำเป็นที่จะต้องหาสมดุลระหว่างการช่วยกันทำให้สุขภาพของประชากรดีและปลอดภัยร่วมกับการสามารถมีชีวิตและกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ไม่ถูกระทบมากจนเกินไปปัญหาท้าทายปัจจุบันดูเหมือนจะเป็นการต้องเลือกระหว่างสุขภาพ หรือเศรษฐกิจ รวมไปถึงการคำนึงถึง สิทธิ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แต่ความจริงที่ว่าทั้งสามส่วนนี้ อาจอยู่รวมกันได้ และสามารถเกิดรูปธรรมใหม่อันเนื่องมาจากความพยายามที่จะร่วมกันต่อสู้กับการแพร่ระบาดของโควิด-19 ในครั้งนี้

การสร้างเป้าหมายร่วมกันและการยอมรับในหลักการพื้นฐานบางอย่างร่วมกันในการกำหนดมาตรการและการปฏิบัติเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้การต่อสู้ในครั้งนี้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม หลักการพื้นฐานชุดหนึ่งคือหลักการทางจริยธรรม (ethical principles) องค์การยูเนสโกในฐานะองค์การชำนาญพิเศษของสหประชาชาติมีแผนงานที่เกี่ยวข้องกับชีวจริยธรรม (bioethics) และจริยธรรมว่าด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (ethics of sciences and technology) มีคณะกรรมการสองชุด ร่วมกันพิจารณาถึงสถานการณ์และความพยายามในการควบคุมการแพร่ระบาดของโควิด-19 ในครั้งนี้และได้จัดทำแนวปฏิบัติที่อยู่บนฐานจริยธรรมเพื่อให้ประเทศสมาชิกนำไปพิจารณาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละประเทศ

ประเทศไทยมีคณะกรรมการส่งเสริมจริยธรรมทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีภายใต้การดูแลของสำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ ซึ่งคณะกรรมการนี้เห็นว่า แนวปฏิบัติที่ยูเนสโกจัดทำขึ้นในครั้งนี้ มีเนื้อหาสาระและประเด็นที่น่าสนใจ น่าจะเป็นประโยชน์ใช้ประกอบการตัดสินใจ และการปฏิบัติร่วมกันของทุกฝ่าย ในสถานการณ์ที่ประเทศกำลังดำเนินการอยู่และเผชิญอยู่ในขณะนี้

ความพยายามที่จะทำให้เกิดมาตรการทั้งทางนโยบายซึ่งจะกระทบต่อการดำเนินชีวิตประจำวันและกิจกรรมทางเศรษฐกิจของสังคมไม่ต้องพูดถึงเรื่องการจัดระบบบริการสุขภาพเพื่อดูแลผู้เจ็บป่วยที่จำเป็นต้องได้รับสนับสนุนและเพิ่มขีดความสามารถให้รับมือกับคนไข้ที่เพิ่มขึ้นจากการระบาด การพยายามควบคุมการระบาดในครั้งนี้ทำให้เห็นชัดถึงความพยายามจะต้องหาสมดุลระหว่างการมีสุขภาพที่ดี การมีเศรษฐกิจที่ไม่สะดุด และการเคารพในสิทธิและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

มีตัวอย่างมากมายจากความพยายามที่ผ่านมา เริ่มตั้งแต่การตัดสินใจว่าจะต้องมีมาตรการที่ควบคุมการเคลื่อนย้ายประชากรจาก ต่างประเทศ และในประเทศ การทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจไม่ว่าเป็นการผลิตในโรงงาน กิจกรรมร้านอาหาร การจับจ่ายใช้สอยในศูนย์การค้าต่างๆ กิจกรรมทางศาสนา การใช้พื้นที่สาธารณะ การขนส่งและการเดินทางสาธารณะ ฯลฯ โดยมาตรการเหล่านี้มีเป้าหมายสำคัญคือลดจำนวนผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยให้อยู่ในระดับที่ระบบบริการสาธารณสุขจะรับมือได้ โดยรวมชัดเจนว่านโยบายและมาตรการมีเป้าหมายทางสุขภาพ ที่ดีของประชากรโดยรวมแม้จะต้องกระทบการผลิตทางเศรษฐกิจหรือแม้กระทั่งเสรีภาพในการทำตามความต้องการของระดับปัจเจก

คงยากที่จะบอกว่ามาตรการใดถูกหรือผิด ดีหรือไม่ดี เพราะทั้งหมดเป็นสิ่งที่ต้องตัดสินใจภายใต้ความไม่แน่นอนและความรู้ที่มีอยู่อย่างจำกัดประเทศต่างๆตัดสินใจ ปรับกิจกรรมหรือมาตรการในลักษณะแตกต่างกัน เกิดผลแตกต่างกันกลายเป็นตัวอย่างและบทเรียนให้ประเทศอื่นๆสามารถนำไปปฏิบัติ และเป็นแนวทางได้ประเทศไทยมีระบบและระบบการเฝ้าระวังควบคุมโรคที่ได้ชื่อว่าเข้มแข็งแต่ก็ไม่ได้หมายความว่าประเทศจะไม่ต้องเผชิญกับความยากลำบากในการตัดสินใจเชิงนโยบายเพื่อให้เกิดสมดุลดังที่ยกตัวอย่างมา

ท่ามกลางการหาทางควบคุมการระบาด ปัญหาเชื้อโควิด-19 ทำให้เห็นถึงความสำคัญของการวิจัยและบทบาทของชุมชนนักวิจัยที่จะต้องร่วมกันสร้างความรู้และเรียนรู้เพื่อพัฒนาเทคโนโลยีและมาตรการต่างๆที่จะเหมาะสมและสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ทันทั่วทั้งกับการควบคุมโรคไม่ใช่เพียงในบริบทประเทศแต่สำหรับโลกทั้งใบ

ภายใต้ความพยายามที่จะต้องทำงานแข่งกับเวลา มาตรฐานและข้อกำหนดทางจริยธรรมว่าด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีกลายเป็นประเด็นท้าทาย ว่าชุมชนนักวิชาการและนักวิทยาศาสตร์ทั้งในระดับโลกและในประเทศไทยจะสามารถทำงานร่วมกันเพื่อสร้างความรู้ให้ทันกับการรับมือการระบาดของโรคได้มากน้อยเพียงใด กลไกที่เรียกว่ากลไกพิจารณาทางจริยธรรม ของการวิจัยกลายเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยให้เกิดการดำเนินงานแข่งกับเวลาในขณะที่ปกป้องผู้เกี่ยวข้องกับกระบวนการการทำงานวิจัยไปพร้อมกัน อีกกลไกคือการปกป้องทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งอาจต้องปรับเปลี่ยนโดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว

นโยบายจำกัดการเคลื่อนไหวและการทำกิจกรรมต่างๆโดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการเว้นระยะห่างในสังคมตัดตอนการแพร่กระจายของเชื้อไวรัสได้มาก แต่สร้างความไม่สะดวกในการปฏิบัติตัวในชีวิตประจำวันของปัจเจก ที่สำคัญส่งผลกระทบต่อการผลิตทางเศรษฐกิจหรือกิจกรรมที่สร้างเศรษฐกิจของสังคมโดยรวม อย่างมหาศาล จนถึงขั้นที่รัฐบาลในหลายประเทศจะต้องลงโฆษณา งบประมาณจำนวนมาก มาให้ความช่วยเหลือ ซึ่งเป้าหมายสำคัญหนึ่งของการช่วยเหลือคือต้องเกิดความเป็นธรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการปกป้องกลุ่มประชากรที่เปราะบาง หรือยากจน กลายเป็นคำถามท้าทายการดำเนินนโยบายในบริบทเช่นนี้

คงไม่ต้องพูดถึงความจำเป็นที่จะต้องทำให้ระบบบริการสุขภาพสามารถจะรับมือกับจำนวนผู้ป่วยที่เพิ่มขึ้นและส่งผลกระทบต่อดูแลผู้ป่วยที่มีอยู่เดิมประเทศต่างๆคงไม่อาจทุ่มเททรัพยากรทุกอย่างในระบบสุขภาพ เพื่อรับมือกับโรคโควิด-19 โดยไม่คำนึงถึงการดูแลสุขภาพของประชาชนที่เจ็บป่วยและต้องพึ่งพาบริการสาธารณสุขในช่วงเวลา ก่อนการมาของโควิด-19 ด้านหนึ่งรัฐบาลก็ต้องลงทุนสนับสนุนให้เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการที่เพิ่มขึ้นในอีกด้านหนึ่ง ระบบบริการสาธารณสุขก็ต้องหาทางปรับตัวออกแบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้ป่วยกับระบบบริการสุขภาพซึ่งต้องรับมือกับความท้าทายใหม่ซึ่งอาจจะอยู่กับระบบไปอีกนาน

ทั้งหมดนี้เป็นตัวอย่างเล็กๆซึ่งหวังว่าการนำเอาหลักจริยธรรมมาใช้ประกอบในการกำหนดนโยบายหรือแม้กระทั่งการปฏิบัติตัวของระดับปัจเจกหรือขององค์กรน่าจะมีแนวทางทำให้เกิดสมดุลและเกิดความร่วมมือในสังคมเนื่องจากทุกฝ่ายมองเห็นประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าการทำตามความเคยชินหรือสิ่งที่เคยทำมาแต่เดิม

คณะกรรมการส่งเสริมจริยธรรมวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีของประเทศไทยหวังว่าทุกฝ่ายในสังคมจะได้เรียนรู้หรือแม้กระทั่งปรับใช้แนวคิดทางจริยธรรมที่ยูเนสโกได้จัดทำขึ้นมาในครั้งนี้ โดยผสมผสานแนวคิด ประสบการณ์ ที่มาจากพื้นฐานทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของไทย เพื่อให้การควบคุมการระบาด ในครั้งนี้เป็นโอกาสในการทำให้เกิดการทำงานร่วมกันของฝ่ายต่างๆด้วยความเข้าใจและทำให้สังคมไทยมีโอกาสมองและรวมกันจินตนาการถึงสังคมใหม่หลังโควิด 19 ที่หลายอย่างอาจต้องแตกต่างไปจากเดิม เพราะมองเห็นโอกาส และความจำเป็น ที่สำคัญคือเห็นศักยภาพของสังคมไทย อันมาพร้อมกับการร่วมกันต่อสู้กับโรคระบาดในครั้งนี้
